

RYSSLAND

Den ryska ortodoxa kyrkans överhuvud, patriarken Kirill, leder en gudstjänst vid Vladimirstatyn utanför Kreml den 28 juli.

”Ryssland ska rädda världen

Ryssland har en unik roll i historien. I Ukraina kämpar de ryska styrkorna mot ondskans makter, enligt den ryska propagandan. Putin har skapat en ny politisk religion som rättfärdigar kriget, säger filosofen och teologen Cyril Hovorun.

■ För att rättfärdiga kriget i Ukraina har den ryska ortodoxa kyrkan lånat ut sin auktoritet och sina religiösa begrepp till den ryska maktapparaten. Under ytan har den nya religionen inget med kristendom att göra.

Det menar den ukrainske filosofen och teologen Cyril Hovorun som är verksam som professor vid det privata lärosätet Enskilda högskolan i Stockholm.

Dagen innan kriget började var han hemma i Boryspil utanför Kiev för att hälsa på sin familj. Även familjen var i Sverige under en period men har nu återvänt till Ukraina.

Rysslands angrepp mot Ukraina har sin grund i en ideologi som går igen, säger han.

– I grunden ligger idén att det finns en speciell rysk civilisation, ”den ryska världen”, som har en exklusiv roll

Den ukrainske filosofen Cyril Hovorun tror att Vladimir Putin egentligen är rädd för Ukraina.

i världshistorien. Ideologerna bakom detta menar att Ryssland har en särskild mission från Gud.

Tanken om Rysslands särskilda roll går tillbaka till medeltiden, då Moskva beskrevs som ”tredje Rom”. Den utvecklades vidare av slavofiler på 1800-talet och eurasianismens anhängare i början av 1900-talet.

Även den sovjetiska staten var ett uttryck för Rysslands speciella roll i historien, säger Cyril Hovorun.

– Före revolutionen ansågs Rysslands mission vara att rädda världen från antikrist, från den globala ondskan. För kommunisterna blev missionen att rädda världen från kapitalismen.

Efter Sovjetunionens fall föll idén om Rysslands särskilda mission i världen i glömska under en tid – men nu har den gjort en ordentlig comeback. En viktig vändpunkt var 2012 års Pussy Riot-rättegång. Performance-

gruppen som tog några danssteg i en kyrka fick i Kremls propaganda representera hela den ogudaktiga västvärlden.

– Genom att ställa sig bakom deras fängslande blev kyrkan delaktig i skapandet av denna politiska religion som nu är grunden för och den drivande kraften bakom kriget i Ukraina.

Den uppdaterade ideologin går återigen ut på att Ryssland har en särskild roll i världen. En positiv roll.

– Det handlar om att landet återigen ska rädda världen, denna gång från moraliskt förfall, från den västliga dekadensen. Kyrkan har utgått från de gamla idéerna, byggt en mycket populär ideologi och tuggat den färdig. I den här formen har idén om ”den ryska världen” tagits upp av Kreml.

”Politisk religion” är ett begrepp som ursprungligen utvecklades av kritiska filosofer på 1930-talet för att beskriva nazismen, men den kan de-

FOTO: IGOR PALKIN

Pussy Riot-medlemmarna Nadezjda Tolokonnikova, Maria Aljochina och Jekaterina Samusvitj inför rätta i Moskva i augusti 2012.

Vladimir Putin och patriarken Kirill inviger Vladimirstatyn utanför Kremli i november 2016.

från moraliskt förfall”

finitivt även användas för att beskriva det som sker i Ryssland i dag, säger Cyril Hovorun.

– Alla totalitära ideologier har former som liknar religion. Även kommunismen var en politisk religion, trots att den bekämpade religionen. Man placerade avgudabilder av Lenin lite varstans, menade att Lenin lever evigt som en gudomlighet och hade olika intieringsritualer.

En politisk religion behöver symboler, säger Cyril Hovorun. Leninmausoleet, som byggdes för att efterlikna ett grekiskt tempel, var en central helgedom i kommunismens politiska religion. Hela Kremli är egentligen en religiös symbol för tsartidens politiska religion, menar han.

– Utanför Kremli ser vi en hel ansamling av sådana religiösa symboler, och Putin har lagt till sin egen.

Statyn över Kievs storfurste Vladimir den helige invigdes med pompa

och stått ett par år efter annekteringen av Krimhalvön. Kriget i östra Ukraina hade då gått i stå, men statyn blev ett synligt tecken på Vladimir Putins påstående om att Ukraina egentligen är Ryssland.

Volodymyr den helige – som han heter i Ukraina – står sedan 1853 staty på en kulle vid floden Dnepr i centrala Kiev. Han var storfurste av Kiev för drygt tusen år sedan och hedras för att ha infört kristendomen i sitt rike.

Den snarlika statyn i Moskva är något större än förlagan i Kiev. Statyns budskap är att Kiev ingår i ”den ryska världen” och att det är härskaren i Moskva som är den rättmätiga arvtagaren av tronen.

– Den nya tsaren Putin har ställt sin egen symbol eller avgudabild utanför Kremli.

Förutom Vladimir den helige har Vladimir Putin under senare tid i Ryssland jämförts med Peter den Store,

”För mig är det här kalejdoskopet av olika figurer som hela tiden byts ut i Kremli politiska diskurs och propaganda ett tecken på Kremli osäkerhet när det gäller det egna motivet till kriget.”

Cyril Hovorun.

nationalhelgonet Alexander Nevskij från 1200 talet och även Ivan den förskräcklige, som i dagens ryska historieskrivning är en positiv figur.

– För mig är det här kalejdoskopet av olika figurer som hela tiden byts ut i Kremli politiska diskurs och propaganda ett tecken på Kremli osäkerhet när det gäller det egna motivet till kriget.

Till skillnad från ukrainarna vet ryssarna inte varför de krigar, säger Cyril Hovorun.

– Därför erbjuder man dem nu många olika förklaringar som hela tiden ändras, men det spår bara på osäkerheten, som det verkar för mig.

På många sätt är kriget också en kamp om symboler. I Ukraina har alla Leninstatyer avlägsnats för att landet vill bli av med det sovjetiska arvet. Något av det första de ryska ockupanterna såg till att göra när de intagit staden Henitjesk i Chersonlännet var att ställa tillbaka Leninstatyn.

– Symboler och ikoner är viktiga

i den ortodoxa miljön. För att övervinna det kommunistiska förflutna har det för oss varit viktigt att förintessa dess symboler. Ryssland tänker på samma sätt – och återställer Sovjetunionen genom sina symboler, genom den sovjetiska politiska religionens ikoner.

Cyril Hovorun hoppas på en ukrainsk seger i kriget. Men inte bara en militär seger, utan en idéernas seger, en seger över den ryska politiska religionen och dess symboler.

– Den slutliga ukrainska segern blir inte när Putin är besegrad, utan när hans idéer försvinner från samhällsdiskussionen i Ryssland, när ryssarna övertygas om att de är skadliga. För om Putin dör eller avsätts men idéerna blir kvar, så kommer det en ny ledare som propagerar samma idéer, och då är krigsfaran kvar.

KALLE KNIIVILÄ
reporter på HD och Sydsvenskan